

The Journal of Educational Reflections ISSN: 2587-0068	Vol 6, Issue: 2, Year: 2022 http://dergipark.org.tr/tr/pub/eduref	Article history Received: 03.10.2022 Received in revised form: 27.12.2022 Accepted: 27.12.2022 Available online: 30.12.2022
--	--	--

Are We Exploring or Killing the Creativity? An Evaluation from The Perspective of Visual Arts Teachers

Yaratıcılığı Keşfediyor ya da Öldürüyor Muyuz? Görsel Sanatlar Dersi Öğretmenlerinin Bakışından Bir Değerlendirme

Sevim BAHADIR¹

<https://orcid.org/0000-0002-3242-7397>

Hasan Güner BERKANT

<https://orcid.org/0000-0003-0725-6036>

Öz	Abstract
<p>Sanat, insanoğlunun anlaşılacak ya da anlatılmak kaygısından ve tutsaklığından uzak; estetik bir bakış açısıyla duygu, düşünce ve hayallerini özgürleştirme alanıdır. Yaratıcılık ise bu özgür alanda bireyin ortaya koymuş olduğu özgün fikir ve ürünlerdir. Yaratıcı düşünme bazen bir mısradan, yontulmuş bir taşta veya bir resimde kendini göstermiştir. Bu açıdan görsel sanatlar dersinin, yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik olduğu belirtilebilir. Görsel sanatlar dersi ile öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerini üst düzeyde kullanmayı öğrenerek yaratıcı ürünler ortaya koymaları beklenmektedir. Bu bağlamda çalışmanın genel amacı, görsel sanatlar öğretmenlerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine ya da engellenmesine yönelik görüşlerinin incelenmesidir. Çalışma olgubilimsel desene dayalı olup, nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile 20 görsel sanatlar öğretmeninden elde edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bazı sonuçlara göre; görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin çoğunun Millî Eğitim Bakanlığının görsel sanatlar dersiyle ilgili stratejilerini olumsuz olarak değerlendirdikleri, görsel sanatlar dersi öğretim programını yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesi açısından uygun bulmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu açıdan görsel sanatlar dersi öğretim programı branş öğretmenlerinin ve öğrencilerin görüşleri alınarak yaratıcı düşünme becerilerine uygun biçimde güncellenebilir ve ilgili kurumların iş birliği ile okulların atölye, araç-gereç gibi ihtiyaçları temin edilebilir.</p> <p>Anahtar Kelimeler: Görsel sanatlar, yaratıcılık, görsel sanatlar öğretmeni</p>	<p>Art is far from human's concern and captivity related to be understood or to tell. It is a field of liberating feelings, thoughts, and dreams from an aesthetic point of view. Creativity is individual's original ideas and products in this free environment. Creative thinking shows itself sometimes in a verse, a chipped stone, or a painting. In this respect, visual arts can be considered as a course for the development of creative thinking skills. With the visual arts course, students are expected to learn to use their cognitive, affective and psychomotor skills at a high level and to produce creative products. In this context, the general purpose of the study is to examine the views of visual arts teachers on the development or inhibition of students' creative thinking skills. The study is based on a phenomenological design and was carried out with the interview method, which is one of the data collection methods used in qualitative research. Within the scope of the research, the data were obtained from 20 visual arts teachers through a semi-structured interview form. The data obtained from the interviews were analyzed by using content analysis method. According to some results obtained from the study, most of the visual arts lesson teachers disapproved the strategies of the Ministry of National Education regarding the visual arts lesson curriculum, and they negatively evaluated the curriculum in terms of developing creative thinking skills. In this respect, the visual arts curriculum can be updated in accordance with creative thinking skills via taking the opinions of branch teachers and students, and the needs of schools such as atelier and equipment can be provided with the cooperation of relevant institutions.</p> <p>Keywords: Visual arts, creativity, visual arts teacher</p>

¹ Cor. Author (sevimbaha@hotmail.com)

Extended Summary

Introduction

Art education is one of the most reliable environments where creativity education is at the forefront, where each student is tried to be guided in line with their personal development and tendencies, and divergent thinking is developed. Failure to provide art education to individuals on time may result in the inability to acquire behaviors such as respect for different views, aesthetic sensitivity, valuing different cultures, awareness of protecting works of art, and sharing a universal common value (Mercin & Alakuş, 2007). The current equivalent of the painting-work course, which is accepted as the precursor of art education in Turkey, is the visual arts course. The aim of these courses is not to train every student as an artist, but to give them an understanding of art, that is, the culture of art (MEB, 2018). The general purpose of the study is to determine the views of visual arts teachers on the development or inhibition of students' creative thinking skills. Visual arts course can enable students to come up with new thoughts, interpretations, and products with activities that require using cognitive, affective and psychomotor skills. In this context, it is thought that the findings obtained from the study are important.

Method

This research is a qualitative study organized in the phenomenology design. Phenomenology is a research design that allows the cases to be examined in depth from all aspects (Yıldırım & Şimşek, 2011). The phenomenon discussed in this study is the development or inhibition of students' creative thinking skills in visual arts class. In this direction, as a qualitative research method, the interview was conducted with visual arts teachers. An interview is a conversation whose purpose is to obtain information, in which the interviewer asks questions and the participant answers them (Berg & Lune, 2015). After the interviews were completed, the content analysis method was used to analyze the data.

Conclusion

In the research, It was concluded that visual arts teachers evaluated the strategies of Ministry of National Education related to the visual arts lesson curriculum, and they evaluated the lessons negatively depending on factors such as insufficient duration of the course, the dominance of education system approach focused on central exams, and leaving the course to the initiative of the school administrators. The visual arts course curriculum was disapproved by visual art teachers about developing the creative thinking skills. In addition, visual arts teachers provide students with artistic creativity skills through various activities. It has been concluded that the facilities such as atelier and equipment of the schools in which visual arts teachers work are effective in gaining creative thinking skills. The products and prominent features of the students who have developed creative thinking skills show differences compared to other students. It was determined that visual arts teachers included activities to develop and increase students' creative thinking skills. According to visual arts teachers, there are some obstacles in front of students in gaining creative thinking skills with visual arts course in Turkey.

Discussion and Recommendations

Central exams held at the secondary and higher education level in Turkey can also negatively affect the flow of some courses in school, such as visual arts. This situation makes the strategies of the Ministry of National Education for the visual arts course even more important, and each step taken by the authorized units can be effective in achieving or not achieving the purpose of the course. In the study of Çakmak and Türkcan (2019), in which the primary school visual arts course was handled in the context of student-teacher-parent, the participants made suggestions to eliminate the future concerns of the parents and to include the visual arts course in the high school and university entrance exams. In the study of Tuna (2020), in which the visual arts curricula of Turkey and some European countries were examined comparatively, it was stated that the intensity in the Turkish curriculum drew attention, while the elements of the creative artistic process such as developing independent learning skills were important in the German curriculum. In the study conducted by Özdemir (2007), it was seen that the students who were taught by showing examples in the visual arts lesson were more successful in creativity and originality, they created different drawings as compositions, and their desire for creativity was more intense. Since it was seen in the research that the teachers negatively evaluated the strategies of the Ministry of National Education regarding the visual arts lesson, field studies can be carried out by the Ministry of National Education in all provinces in order to determine the problems and expectations of the teachers at this point. Since it has been determined that the teachers find the visual arts course curriculum insufficient in terms of gaining creative thinking skills, the curriculum can be updated again by taking the opinions of the branch teachers and students on this subject.

GİRİŞ

Sanat sonsuzun sonludaki; nesnel olmayanın objedeki ifadesidir (Farago,2017)

Yaratıcılık kavramı; Latince “creativitöt”, Fransızca “creer”, İngilizce “create” fiilinden türetilen “creativite/creativity” kelimelerinden Türkçeye çevrilmiştir (Kapar Kuvanç, 2008). Bu kavramla ilgili alanyazın incelendiğinde yaratıcılığın çok geniş bir yelpazede tanımlandığı görülmektedir. Buna göre yaratıcılık; zekâ, düşünce ve hayal gücünden faydalanılarak o ana kadar görülmemiş olan bir şey ortaya koymak, yapmak, bir şeyin ortaya çıkmasına neden olmak ve yol açmaktır (TDK, 2005). Yaratıcılık, alışkanlık veya kanaat haline gelmiş davranış ve düşüncelerin haricinde keşif yapmayı, değişimi ve anlayış geliştirmeyi sağlayan öneriler meydana getirebilme becerisidir (Gertenhaus, 2000). Diğer bir söylemle, bireyi diğer canlılardan farklı hale getiren, düşünürken kavramlar ile olayları ilişkilendirerek bir sonuca ulaşabilme yeteneğidir (Yüksel, 2016). Newell, Shaw ve Simon’a (1962) göre yaratıcı düşünme özel bir tür problem çözme davranışıdır. Yaratıcılık deneyimler ve düşünceler arasında daha önce farkına varılmamış olan yeni bağlantılar kurma gayretidir (Robinson, 2008). Torrance (1965) ise yaratıcılığı problemlere duyarlı olma süreci şeklinde tanımlamaktadır. Yaratıcılığın temelinde karmaşık, yeni, olumsuz olarak tanımlanmış sorunlara yüksek kalitede, orijinal ve uygun çözümlerin üretilmesi yatmaktadır (Mumford, Medeiros ve Partlow, 2012). Yaratıcılıkla ilgili tanımlardan yola çıkılarak yaratıcılığın doğuştan gelebilen bir özellik olduğu, her bireyin kendi özelliklerine göre yaratıcı olduğu, özel eğitimlerle yaratıcılığın öğretilebilir, kazandırılabilir, güdülenebilir ve geliştirilebilir olduğu, insanlara yararlı özgün düşünceler, ürünler ortaya koymak olduğu yönünde yargılara varılabilir (Kapar Kuvanç, 2008).

Yaratıcı olma durumunun göstergeleri olarak kabul edilen dört özellik, yaratıcı düşünmenin anlaşılmasında yol göstericidir. Bunlardan ilki olan akıcılığa göre, düşünürler tarafından çok sayıda fikir üretilir ve yorucu olan bir tartışmanın arkasından bile onlara göre hala üretilecek fikirler vardır. İkinci olarak esneklik; bakış açılarında çeşitlilik geliştirme yeteneği olarak tanımlanır. Esnek düşünürler, tek bir probleme birçok açıdan yaklaşmayı amaçladıkları için bir tür zihin jimnastiği yapmaktadırlar. Ayrıca esnek düşünürler otoriteye meydan okuyabilirler. Üçüncü sırada özgünlük yer almakta olup benzersiz, alışılmadık veya yüksek seviyede kişiselleşmiş yanıtlar ya da fikirler üretme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Özgün düşünürler, görevleri veya problemleri çözme yollarıyla çoğu kez anne-babalarını, öğretmenlerini ya da arkadaşlarını şaşırtabilir veya sevindirebilirler. Dördüncü ve son olarak düzenleme, fikirleri geliştirme, genişletme ve süsleme yeteneği olarak tanımlanır. Düzenleyici düşünürler ayrıntılarla büyülenir, çoğu kez karışık ve karmaşık olan şeylere yönelirler (Gertenhaus, 2000). Ayrıca yaratıcı olabilmenin ön şartları olarak heyecanlanabilme, yapılan iş üzerine konsantre olabilme ve farklılık-zıtlık kaynaklı çatışmaların üzerine gidebilme yeteneği gösterilebilir (Yıldırım, 2007). Yaratıcı özelliklere sahip olan bireyler icat etme, tasarlama, oluşturma, planlama gibi faaliyetleri içeren davranışlar gösterirler (Guilford, 1967). Ayrıca bu bireyler problemlere duyarlılık göstererek açık olmaya, problemlere farklı çözümler getirmeye birlikte farklı problemler üretmeye, bağımsız ve esnek düşünmeye, çelişkilere, belirsizliklere, karmaşıklığa hoşgörü göstermeye, standartlara, bilinenlere rağbet etmemeye, araştırmacı ve meraklı olmaya, birçok şeye ilgi duymaya, başkalarının göremediği ilişkileri görmeye, karar vermeye, alışagelmışin dışında bir düşünce yapısına sahip olmaya yönelik belirlenen özellikleri içeren davranışlar gösterirler (Ömeroğlu, 1988). Klasik Yunanlıların kullandığı terim ödünç olarak kullanılacak olursa yaratıcı insanlar “tanrısal delirme” ödülü uğruna güvenceden yoksun kalma ve yüksek bir bedel ödeyerek kaygı ile yaşayabilmeleriyle ayırt edilebilmektedirler. Yokluktan kaçmadan, onunla karşılaşıp güreşerek, varlığı üretmeye zorlayan insanlardır (May, 2019).

Yaratıcılığı geliştirmek dünya çapında önemli bir konudur (Waadani, 2015) ve yaşamın her boyutunda yaratıcılığın önemine ve gerekliliğine herkesin katılması gerekmektedir. Fakat yaratıcılığın geliştirilmesine, eğitim sürecinde öğrenilmesine ve kullanılmasına yönelik yeterli düzeyde bir çabanın ortaya koyulduğunu belirtmek güçtür. Bir yandan öğrenciler aktarıcı bir eğitim verilerek kalıplaşmış düşüncelere, ezber yapmaya teşvik edilirken, diğer yandan yeni yorumlar beklemek, geçmişten farklı yaklaşımlar ve yaratıcılıklar beklemek olası değildir. Bu nedenle yaratıcı düşünme becerilerinin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi sürecinde eğitimcilere önemli görevler düşmektedir (Karakuş, 2001). Yaratıcı yetişkinlerden meydana gelen bir toplum oluşturmak için yanıt verme korkusuyla kendini bir kenara çekmeyen, risk almayı göze alabilen öğrenciler yetiştirilmelidir (Eagleman ve Brandt, 2020). Hiçbir eğitim bir kemancı ya da şarkıcıya notanın en küçük birimine ulaşmayı veya bir taslak çizimcisine düzgün çizmeyi öğretemez. İmgelerin gücü kendilerinin meydana gelmesine hizmet eden çalışmalardan beslenir (Farago, 2017). Bunların tamamı yalnızca duyguyla bulunur. Bu nedenle okullar, sanatı değil, sanata benzeyeni üretmek amacı ile gerekli olanı öğretebilir (Tolstoy, 2000). Okul

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

ortamının öğrencileri öğrenmeye teşvik eden ve düşüncelerini sağlayan, seminer, tartışma, bireysel projeler gibi etkinliklerle zenginleştirilmesi yaratıcılığa zemin hazırlayabilir. Okulun öğrencinin öğrenmesi gerekli olan bilgileri belirleyip, bunları öğretmen merkezli bir şekilde uygulaması yaratıcı bireylerin yetişmesini zorlaştırır. Kısacası öğretmenin öğretim hizmetinin niteliği yaratıcı bireylerin yetiştirilmesinde oldukça önemlidir (Kulaksızoğlu, 2012). Bu nedenle yaratıcılık, öğretmenlerde hizmet öncesi dönemde geliştirilmesi gereken bir beceridir (Brinkman, 2010).

Çocuklar yaratıcı çalışma için özel bir uyarıya ihtiyaç hissetmezler. Her çocuk kendisinde mevcut olan yaratıcılık dürtülerini engelleme olmaksızın kullanabilir (Yavuzer, 1992). Fakat yaratıcılık potansiyeli açısından bireyler arasında çok büyük farklar bulunmaktadır ve eğitim aracılığı ile geliştirilecek yaratıcılık, bireyin sahip olduğu potansiyeli ve kişiliği ile sınırlıdır. Okulun öğrenme ortamı ile öğretmenin, öğrencilerin yaratıcılığı üzerindeki etkin rolünün yanı sıra ayrıca anne-baba tutumlarının da önemli etkileri bulunmaktadır. Aşırı kontrollü olmayan, çocuğun kendi düşüncelerini ifade etmesine imkân sağlayan, esnek düşünceli, herhangi bir konuyla ilgili yeni çözümler üretilmesine destek olan, çocuğunun yaratıcı düşünmesini destekleyerek özellikle güzel sanatlar alanında uygun çalışma ortamları oluşturan, seviyeli, kültürel ilgilere sahip ebeveynlerin yaratıcı bireylerin yetiştirilmesi sürecinde birinci derecede rolü bulunmaktadır (Kulaksızoğlu, 2012).

Yaratıcılık ve sanat sıklıkla bir arada anılan iki kavram olagelmıştır. Sanat, insan hayatının vazgeçilmez bir unsurudur. Yaşamı kolaylaştırmak için yapılan aletler bir müddet sonra sanatsal olana, sanatsal edime doğru bir köprü oluşturmuştur (Ağluç, 2013). Bu durum bir süre sonra sanatın içine yaratıcı unsurların girmesine yol açmaktadır. Yaratıcılık ve sanatın eğitim bağlamında en çok bulunduğu nokta ise sanat eğitimidir. Sanat eğitiminin önemi bir örnekle açıklanacak olursa: Yale Üniversitesi Tıp Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin bir tanısı doğrulayan ayrıntıları sık sık gözden kaçırmaları sebebiyle bu öğrencilere güzel sanatlar dersi verilmeye başlanmış ve çalışmanın sonucunda öğrencilerin tanı yetilerinin geliştiği görülmüştür. O halde bilim eğitiminin yanında sanat eğitiminin de gerekli olduğu belirtilebilir. Bireylerin duygu, düşünce ve izlenimlerini anlatabilme becerilerini, estetik gücünü belli bir seviyeye ulaştırmak için yapılan tüm eğitim çabalarına sanat eğitimi denilmektedir. Bu çaba, içerisinde bireyler arası diyalogu, özgürlüğü, toplum normlarıyla çatışmayı barındırır ve bu haliyle de yaratıcılığa temel oluşturur. Sanat eğitimi ile öğrencilerin zihinsel ve algısal yetileri geliştirilerek onlara estetik duyarlılık ve yaratıcı bir düşünme tarzı kazandırılır (Çellek, 2003).

Sanat eğitimi, yaratıcılık eğitiminin ön planda yer aldığı, her bir öğrencinin kişisel gelişimi ve eğilimleri doğrultusunda yönlendirilmeye çalışıldığı, iraksak düşünmenin geliştirildiği en güvenilir ortamlardan biridir. “Sanatın evrensel dilini kullanabilme” sanat eğitiminin amaçlarının başında yer alır (Mercin ve Alakuş, 2007). Bununla birlikte amaçları kapsamında bireyi aramaya, sormaya, görmeye, deneme yapmaya, sonuçlandırmaya yönelen sanat eğitimi, eğitimin her kademesinde kesintiye uğramadan devam etmelidir. Özellikle teknolojinin büyük bir hızla ilerleme kaydettiği, makineleşmenin birtakım problemleri de beraberinde getirdiği günümüzde bireylere, kendini farklı sanatsal yollarla anlatabilme ortamları hazırlamak üretken ve mutlu nesillerin oluşması için de gereklidir (Buyurgan ve Buyurgan, 2012). Bireylere sanat eğitiminin zamanında verilmemesi farklı görüşlere saygı, estetik duyarlılık, farklı kültürlere değer verme, sanat eserlerini koruma bilinci kazanma ve evrensel ortak bir değeri paylaşma gibi davranışların kazanılamamasına neden olabilir (Mercin ve Alakuş, 2007).

Sanat eğitime yönelik gelişmeler Türkiye’de Cumhuriyet döneminde önemli bir aşama kat etmiştir. Hem yurtdışına gönderilen hem de yurt dışından davet edilen sanat eğitimcilerinin önderliğinde bu alanda gelişmeler yaşanmıştır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından 1927 yılında Güzel Sanatlar Akademisi’nde “Resim Öğretmenliği Kursu” açılmıştır. John Dewey’in raporuyla birlikte 1926 yılında ortaokullara öğretmen yetiştirmek için Ankara’da Gazi Orta Öğretmen Okulu (Gazi Eğitim Enstitüsü) ve 1932 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü’nün bünyesinde Resim-İş Bölümü açılmıştır. Köy Enstitüleri de iş eğitimi ilkeleriyle sanatın Türkiye’de yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. 1940’lı yıllara gelindiğinde resim-iş dersi “özgür anlatım” amacına yönelmiştir. 1983-1984 yılında Tebliğler Dergisi’nde iş eğitim programı sunulmuş ve 1987 yılında ortaöğretime resim-iş dersleri seçmeli dersler arasına yerleştirilmiştir. (Altinkurt, 2005).

Türkiye’de sanat eğitiminin öncülü kabul edilen resim-iş dersinin günümüzdeki karşılığı görsel sanatlar dersidir. Bu derslerin amacı her öğrenciyi sanatçı olarak yetiştirmekten ziyade, onlara sanat anlayışını, bakışını yani sanat kültürünü kazandırmaktır. Bu anlamda görsel sanatlar dersinin alınması bir kişinin çok üstün yetenekli veya sanatçı olduğu/olacağı anlamına gelmez. Görsel sanatlar eğitimi estetik bilinç kazanma, kendini ifade edebilme gibi hayata katacağı olumlu edinimler ve toplumlar açısından avantajlar sağladığından her düzeydeki yaş

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

grubundan bireyler için bir gereksinimdir. Bu gereksinimler doğrultusunda hazırlanan görsel sanatlar dersi öğretim programının amaçlarından bazıları şöyle ifade edilebilir: Görsel okuryazarlık, estetik, algı bilincine sahip ve görsel sanatlar alanındaki temel kavram ve uygulamalar hakkında anlayışa, bilgi ve beceriye sahip; görsel sanatlar ile ilgili tartışmalara aktif katılan ve bu tartışmaları değerlendiren, güncel sanat-kültür tasarımlarını bilinçli olarak izleyen, sanatla ilgili olan meslekleri tanıyan, sanat alanına yönelik etik davranışlar sergileyen ve görsel sanatları diğer disiplin alanlarıyla ilişkilendiren, görsel sanatları uygulamaya, öğrenmeye istekli bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018).

Yaratıcılıkla ve görsel sanatlar dersi ile ilgili alanyazın incelendiğinde; Kalyoncu ve Liman (2013) tarafından öğretmenlerin görsel sanatlar dersi ve görsel sanatlar öğretmeni kavramlarına ilişkin metaforları incelenmiş, Torrance (1987) tarafından öğrenme için yaratıcılık hakkında araştırmalar yapılmış, Aykut (2006) tarafından ise günümüzde görsel sanatlar eğitiminde kullanılan yöntemlerle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Kahraman (2014) görsel sanatlar dersi programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşler ve çözüm önerileri, Nalinci (2014) görsel sanatlar dersi öğretim programının yaratıcılık açısından değerlendirilmesi, An ve Youn (2018) sanatın yaratıcılık üzerinde ilham verici gücü, Dilmaç ve Dilmaç (2020) tarafından görsel sanatlar dersinde yaratıcı drama yönteminin öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi, Dilmaç (2010) alan derslerinin görsel sanatlar öğretmeni adaylarının yaratıcı düşünme becerileri üzerindeki etkilerinin incelenmesi; Yıldız (2020) görsel sanatlar dersi akademik başarı puanları üzerinde benlik saygısı, sanat benlik kavramı ve yaratıcılığa etkisinin incelenmesi konusunda çalışmıştır. Chan ve Chan (2007) Hong Kong'daki öğrencilerin yaratıcılık ve çizim yetenekleri, Ülger (2017) yükseköğretim düzeyinde görsel sanatlar eğitiminin öğrencilerin yaratıcı düşünme gelişimi üzerine bir karşılaştırma ve izleme çalışması, Noyat, Karahan ve Alakuş (2018) okul öncesi Montessori eğitimi yaklaşımında sanat eğitimi ve yaratıcılık, Hui, He ve Ye (2014) Hong Kong'daki çocuklarda sanat eğitimi ve yaratıcılığın geliştirilmesi konusunda çalışma yapmışlardır. Baltacı ve Eker (2019) tarafından Türkiye'de ilk ve ortaokul öğrencilerinin yaratıcılıklarının geliştirilmesinde görsel sanatlar eğitiminin önemi, Indurkha ve Ogawa (2012) tarafından görsel sanatlarda yaratıcılık mekanizmaları, Çakır (2019) tarafından çoklu zekâ kuramının sanatta yaratıcılığa etkisi konusunda öğretmen görüşleri, Pelowski, Leder ve Tinio (2017) tarafından görsel sanatlarda yaratıcılık, Karaca (2011) tarafından görsel sanatlar eğitiminde kopya yönteminin ilköğretim öğrencilerinin yaratıcılıklarına etkisi, Geçen (2020) tarafından yaratıcılık ve özel eğitimli çocukların sanat eğitimi yoluyla yaratıcılıklarının geliştirilmesi konularında çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Bu araştırmada, alanyazında yer alan diğer çalışmalardan farklı olarak görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin, öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine ya da engellenmesine yönelik görüşleri nitel çalışma bağlamında ele alınmıştır. Görsel sanatlar dersinin aynı anda bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri kullanmayı gerektirecek etkinlikler sayesinde öğrencilerin yeni düşünceler, yorumlar ve ürünler ortaya koymasına yönelik daha fazla olanaklar yaratabilen bir ders olduğuna dair farkındalığın artmasında bu çalışmadan elde edilen bulguların önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi "Görsel sanatlar öğretmenlerinin, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine ya da engellenmesine yönelik görüşleri nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı, görsel sanatlar öğretmenlerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine ya da engellenmesine yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır:

Görsel sanatlar öğretmenlerinin;

1. Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) görsel sanatlar dersiyle ilgili stratejilerine yönelik görüşleri nelerdir?
2. Görsel sanatlar dersi öğretim programının yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Öğrencilere görsel sanatlar dersi ile sanatsal yaratıcılığı kazandırabilmelerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Çalıştıkları okulların atölye, araç-gereç gibi olanaklarının yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmalarındaki etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş olan öğrencilerin diğer öğrencilere kıyasla öne çıkan özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik yer verdikleri etkinlikler nelerdir?

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

7. Türkiye’de görsel sanatlar dersi ile öğrencilere yaratıcı düşünme becerilerini kazandırabilmenin önündeki engellere ilişkin görüşleri nelerdir?
8. Öğrencilerin görsel sanatlar dersi ile yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma olgubilim deseninde düzenlenen nitel bir çalışmadır. Olgubilim deseni olguları her yönüyle derinlemesine incelenmeye olanak sağlayan bir araştırma desendir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Nitel araştırmaların amacı, bireylerin yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarına ilişkin bir anlayış geliştirmek, anlamlandırma sürecinin ana hatlarını belirlemek ve bireylerinin yaşadıkları tecrübeleri ve olguları nasıl yorumladıklarını tarif etmektir (Merriam, 2015). Bu çalışmada ele alınan olgu ise görsel sanatlar dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesi ya da engellenmesidir. Bu doğrultuda, nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmış olup ele alınan olguya ilişkin görsel sanatlar öğretmenleri ile derinlemesine ve anlamlandırmaya yönelik görüşmeler yapılmıştır. Görüşme, amacı bilgi elde etmek olan, görüşmecinin sorular sorup katılımcının ise bu soruları yanıtladığı bir sohbetir (Berg ve Lune, 2015).

Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırmanın örneklemini Kahramanmaraş ilinin Dulkadiroğlu, Onikişubat ve Tekir ilçelerinde görev yapmakta olan görsel sanatlar öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklemin seçimi amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan ölçüt örneklem ile belirlenmiş olup 20 öğretmenden oluşmaktadır. Ölçüt örneklem yöntemindeki temel amaç, önceden ortaya koyulmuş olan belirli özellikleri karşılayan bireylerin çalışma sürecine dâhil edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada ise ölçüt, örneklemedekilerin görsel sanatlar dersi öğretmeni olmalıdır. Örnekleme oluşturan öğretmenlerin demografik özelliklerine ilişkin betimsel istatistiklere Tablo 1’de yer verilmiştir

Tablo 1. Öğretmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Örneklem Özelliği	f	%
Cinsiyet	Kadın	80
	Erkek	20
Kıdem	1-5 yıl	25
	6-10 yıl	10
	11-15 yıl	20
	16-20 yıl	30
	21-30 yıl	10
	31 ve üzeri	5
Mezuniyet Alanı	Resim-iş öğretmenliği	80
	Resim bölümü	10
	Görsel sanatlar eğitimi	5
	Geleneksel Türk el sanatları	5

Tablo 1 incelendiğinde örneklemin çoğunu kadın öğretmenlerin oluşturduğu, kıdemi 16-20 yıl arasında olanların ve mezuniyet alanı resim-iş öğretmenliği olanların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Nitel araştırmalar belirli veri toplama araçlarının kullanımını gerektirdiğinden dolayı (Glesne, 2014), çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmenin verimli ve etkili bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilmesi için bu yöntemin temel özelliklerinin iyi anlaşılması, nitel veriye erişmeyi kolaylaştıracak bir görüşme formunun düzenlenmesi ve görüşme sürecinde dikkate alınması önerilen ilkeleri özümseyerek yöntemi işe koymak gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Yarı yapılandırılmış

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

görüşme formu araştırmanın alt amaçlarına uygun olarak hazırlandıktan sonra bir görsel sanatlar öğretmeni ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışmaya başlarken araştırmacılar gerçek ölçekteki çalışmalarında yaptıklarından daha farklı bir zihin yapısına sahiptirler. Asıl amaç veri toplamak değil, görüşme soruları, araştırma süreci ve araştırmacının kendisiyle ilgili yeni bilgiler edinmektir (Glesne, 2014). Pilot çalışma neticesinde elde edilen verilere göre görüşme formuna son hali verilmiştir. Formun son halinde açık uçlu sekiz soru yer almaktadır. Ayrıca formda, görüşme yapılan bireylere ait kişisel bilgilerin yer aldığı (cinsiyet, kıdem, mezuniyet alanı) bir bölüm de yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmanın problemine uygun olarak görüşme yapılacak öğretmenler belirlendikten sonra, her bir öğretmenden programlarına uygun randevular alınmış, yaklaşık bir aylık bir süre içinde öğretmenlerin görev yaptıkları okullarda yüz yüze bireysel görüşmeler yapılmış, bir araya gelmenin mümkün olmadığı kişilerle de telefon görüşmeleri yoluyla veriler toplanmıştır. Glesne (2014), belirli durumlarda ve özellikle de coğrafi konum sebebi ile telefon görüşmelerinin veri toplamak için etkili bir araç olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlere görüşme öncesinde çalışmaya ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Görüşmeler her bir öğretmen ile 20-25 dakika aralığında gerçekleştirilmiş ve not tutma yoluyla veriler kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler esnasında araştırmacılar, katılımcıların söyledikleriyle beraber beden tepkilerini de kayıt altına almak istemeleri nedeniyle not tutma yöntemine başvurabilmektedirler (Merriam, 2013). Görüşmeler tamamlandıktan sonra verilerin çözümlemesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemi bazı nitel ya da nicel göstergelerden hareketle, mesajdan elde edilen sosyolojik, psikolojik, ekonomik, tarihsel vb. bilgilerin ötesinde birtakım sonuçlara ulaşmayı amaçlamaktadır. Analizci, aynı bir arkeolog gibi, dokümanlarda bulunduğu izler üzerinde çalışmakta mantıksal bir şekilde çıkarım ya da tümdengelim sayesinde mesaj, kanal, mesajın vericisi ve alıcısı hakkında bazı bilgiler edinebilmektedir (Bilgin, 2014). Bu çalışmada içerik analizi yöntemiyle temalara ve kodlara ulaşılmıştır. Araştırmanın her bir sorusu için belirlenen temalar ve ulaşılan kodlar tablolar haline dönüştürülmüştür. Bununla birlikte bulguların daha anlaşılır ve açık olmasını sağlamak için doğrudan alıntılara da yer verilmiştir.

Verilerin Geçerliliği, Güvenirliği ve İnandırıcılığı

Araştırmanın geçerlik çalışmalarına ilişkin; veri toplama aracının yapı, kapsam ve dil geçerliğini sağlamak amacıyla görsel sanatlar eğitimi ve yaratıcılık üzerine alanyazın taraması yapılarak ulusal ve uluslararası düzeydeki çalışmalar incelenmiş, Yozgat Bozok Üniversitesinden bir eğitim bilimleri alan uzmanının görüşüne başvurulmuş, ayrıca pilot çalışmadan elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır.

Araştırmanın güvenilirlik çalışmalarına ilişkin; kodlayıcılar arasında tespit edilen benzerlik oranı verilerin güvenilirliği hakkında bilgi verdiği için dolayı (Baltacı, 2017), çalışmada görüşme formu ile elde edilen verilerin güvenilirlik analizi için Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik analizi formülünden yararlanılmıştır:

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş birliği sayısı}}{(\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı})} \times 100$$

Araştırmacı ve görüşü alınan bir eğitim bilimleri alan uzmanı, görüşme verileri üzerinde 77 kod üzerinde görüş birliği sağlarken, 6 kodda ise görüş ayrılığı tespit edilmiştir. Elde edilen kod sayıları formülde yerine konulduğunda;

Güvenirlik = $77 \div (77+6) \times 100 = \%92$ olarak hesaplanmıştır. İç tutarlılığı gösteren bu değer en az %80 olması gerektiğinden (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2002), görüşme verilerinin güvenilirliğinin yeterli olduğu görülmektedir.

Nitel araştırmalarda inandırıcılığı artırmak için birçok yöntem bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; veri toplamak için yeterli zamanın ayrılması ile sağlanan uzun süreli iletişim, katılımcılarda oluşan bireysel önyargılara karşı katılımcı teyidi; araştırma sürecini net, açık ve ayrıntılı bir şekilde tanımlamak; çalışmanın kuramsal çerçevesinin yeterince ayrıntılı ele almak (Başkale, 2016); araştırmanın konusu, yöntemi hakkında nitel araştırmada uzmanlaşmış kişilerin yürütülen çalışmayı incelemesi (Creswell, 2003); bulguların araştırmacının görüşleri veya önyargıları yerine katılımcıların kendi ifadelerini içermesi (Lincoln ve Guba, 1985) şeklindedir. Bu bilgiler doğrultusunda, araştırmanın inandırıcılık çalışmalarına ilişkin olarak görüşmeler için görsel sanatlar

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

öğretmenleriyle programlarına göre en uygun olan zaman dilimleri belirlenmiş ve görüşmeler ideal sürelerde tamamlanmaya çalışılmış, araştırmanın konusu, amacı hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca çalışmada gizliliğin esas olduğu ve isimlere yer verilmeyeceği taahhüt edilmiş, çalışmada kuramsal çerçeveye geniş yer verilmiş, çalışmanın desenlenmesi ve veri toplama araçlarının geliştirilmesinde uzman görüşlerine başvurulmuştur. Analiz sırasında tema ile kodların verileri objektif biçimde ve yeterince temsil etmesi sağlanmaya çalışılmış, bulguların açık olması amacıyla doğrudan alıntılara da yer verilmiştir.

BULGULAR

Görsel sanatlar öğretmenlerinin MEB'in görsel sanatlar dersiyle ilgili stratejilerine yönelik görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Görsel sanatlar öğretmenlerinin MEB'in görsel sanatlar dersiyle ilgili stratejilerine yönelik görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Olumlu değerlendirme	Her kademedede bulunması	1
	Ders saatindeki artış	1
Olumsuz değerlendirme	Süre yetersizliği	5
	Sınav odaklılık	3
	Meslek lisesi koşulları	3
	Yönetimin inisiyatifi	2
	Donanım eksikliği	2
	Yetersiz ilgi	2
	Pandemi koşulları	1

Tablo 2'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerden bir kısmı (2/20) MEB'in görsel sanatlar dersine yönelik stratejilerini her kademe düzeyine görsel sanatlar dersini yerleştirmesi ve son yıllarda ders süresinin artırılmasına yönelik çalışmalarını nedeniyle olumlu bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Özellikle lise düzeyinde Bakanlığın dersin süresini haftada iki saate çıkarması çok iyi oldu. Çünkü uygulama çalışmalarımız süre yetersizliğinden yarım kalıyordu.”

“İlköğretim düzeyinden lise mezunu aşamasına kadar her kademedede bu ders var. Bu da MEB'in ulusal ve uluslararası düzeyde milli değerlerle birlikte estetik bir bakış açısı kazandırmaya çalıştığını gösteriyor.”

Araştırmaya katılan görsel sanatlar öğretmenlerinin bazıları (5/20) ders süresinin ortaokullarda bir saat ve liselerde iki saat ile sınırlandırılması nedeniyle; öğretmenlerden bazıları (3/20) MEB'in sınav odaklı bir politika izlemesi nedeniyle; bazıları (3/20) ise meslek liselerinde yeni düzenleme ile görsel sanatlar dersini seçme yetkisinin öğrencilere bırakılması nedeniyle MEB'in bu derse yönelik stratejilerini olumsuz bulduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir kısmı (2/20) görsel sanatlar dersinin okulların ders programlarında yer alıp almama inisiyatifinin yöneticilere bırakılması nedeniyle; Bakanlığın okullara hem araç-gereç hem de teknoloji alt yapısı sağlamaması nedeniyle; ilgileniliyormuş gibi yapıp aslında ilgilenilmediği gerekçesi ile MEB'in stratejilerini olumsuz olarak değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden yalnızca biri MEB'in görsel sanatlar dersi için uzaktan eğitimi hala sonlandırmamasından dolayı stratejilerini de olumsuz değerlendirdiğini ifade etmiştir. Bu öğretmenlerden bazıının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Müfredat çok yoğun ancak ders süresine bakıldığında bu kadar çok konuyu yetiştirmek neredeyse imkânsız. Aslında bu da bize ve dersimize ne kadar önem verildiğinin ispatı.”

“Bakanlığın okullarda sınav odaklı bir politikası var. Sınavda çıkan dersler önemli diğerleri boş ders olarak görülüyor. Hatta öğretmen arkadaşlarımız bile bize o gözle bakıyor ve oo hayat size güzel, hep boş ders diyorlar.”

“Meslek liselerinde yeni uygulamayla dersimiz öğrencinin seçimine bırakıldı. Benim dersim ikinci plana düştü. Meslek derslerinin uygulamalarına ağırlık verildi.”

“Bakanlık dersimizi idarecilerin seçimine bırakıyor ve idareciler kendileri ek ders almak için dersimize girerek normu kapalı gösteriyorlar.”

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

“Görsel sanatlar dersinde uzaktan eğitimi bir an önce sonlandırmaları lazım. Ekrandan dersi işlemek, uygulama yaptırmak çok zor. Zaten öğrenciler de artık derse katılmıyor.”

Görsel sanatlar öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi öğretim programının yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine uygunluğuna yönelik görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Görsel sanatlar öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi öğretim programının yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine uygunluğuna ilişkin görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Programı uygun bulma	Görsel biçimlendirme	2
	Hazırbulunuşluk düzeyi	1
	Detaylı yapı	1
Programı uygun bulmama	Teorik bilgiler	7
	Üst düzey	3
	Görsel sunum	2
	Çizim odaklılık	1
	Çocuk gelişimi	1
	Sanata aykırılık	1
	Fikri yok	1

Tablo 3’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan görsel sanatlar öğretmenlerinden bir kısmı (2/20) öğretim programının öğrencilere görsel biçimlendirme çalışmaları ile yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmaya uygun olduğunu; öğretmenlerden biri öğretim programının yapı itibarıyla yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmak için uygun olduğunu ancak öğrenci hazırbulunuşluk düzeyiyle ilgili problemler yaşayabildiklerini; bir öğretmen ise öğretim programının çok derin ve detaylı yapısının yaratıcılık açısından çok uygun olduğunu ifade etmiştir. Bu öğretmenlerden bir kısmının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Öğretim programı görsel biçimlendirme özelliği ile çocuklara analiz ve sentez yapabilme fırsatı sunuyor ve ayrıca duyarlı gözlem yapabilmelerine olanak sağlıyor.”

“Öğretim programı kazanımlar ve içerikler açısından oldukça yeterli. Yaratıcı düşünme becerileri detaylı ve derin bir şekilde hazırlanmış olan bu program sayesinde öğrencilere kazandırılabilir. Ancak okulun fiziki koşulları, öğrencinin ekonomik durumu ve malzemelere ulaşabilme imkânı uygulama sürecinde etkili olabilir.”

Araştırmaya katılan görsel sanatlar öğretmenlerinin yarısından azı (7/20) öğretim programının oldukça kuramsal bilgilere dayanan yapısı nedeniyle yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmaya uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları (3/20) programın oldukça üst düzey bilgi ve becerilerle donatılması nedeniyle; öğretmenlerden birkaçı (2/20) öğretim programındaki görsel sunumlara yönelik içeriklerin yetersizliği nedeniyle; birer öğretmenin belirttiği üzere çizim çalışmalarının ötesine geçilememesi nedeniyle; programın öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun hazırlanmaması nedeniyle; kazanım içeren bir programı sanata aykırı bulması nedeniyle yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmaya uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Bu düşünceleri belirten öğretmenlerden bazılarının ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuklara kendi kendilerine yaparak öğrenecekleri bir program yerine teorik bilgilerle dolu bir program oluşturulmuş. Örneğin bir kazanımda bir heykeltıraşın eserini analiz edin diyor. Köyde yaşayan bir çocuk hangi imkânlar dâhilinde bir eseri analiz edebilir soruyorum size. Bunun yerine öğretim programında bölgesel esneklik oluşturulmalı ve o köyde yaşayan çocuk evindeki çiviye, tahtayı ya da çamuru kullanarak bir eser yapabilmeli.”

“Program hep kuramsal bilgilerle dolu olduğu için çocuklara yaratıcılığı kazandırmak için kendi yaratıcılık becerilerimizle, elimizdeki, çocukların evindeki kolay ulaşabilecekleri malzemeleriyle etkinlikler yaptırıyoruz. Kazanıma uysak bu mümkün değil.”

“Örneğin 11. sınıf programında Türkiye’de seramik alanında ilk kadın profesörle ilgili çalışma yapmamızı istiyor kazanım. Ben bu kazanımı sınıf ortamında nasıl öğrencilere yaratıcılığa uygun bir şekilde kazandırabilirim? Bu nedenle uygulayabileceğim şekle dönüştürmek zorunda kalıyorum.”

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

“Sanatta kazanım olması saçma. Çünkü bir öğretim programının coğrafi, ekonomik, kültürel boyutu var. Sanat kazanım çerçevesine sığdırılmamalı. Bir şey paket halinde öğretmenlere gelmemeli, siz okul şartlarına uygun belirlemelisiniz, bizden oldukça özel çalışma istiyor program sanki İstanbul’da özel bir okulun imkânlarına sahibiz.”

“Çocukların yeteneklerini yaşlarının özelliklerine uygun olarak geliştirmeye çalışıyoruz. Örneğin müze eğitimi konusu çocuğun gelişim özelliği açısından anlamasına uygun değil ve çocuk sonuç olarak dersten sıkılmaya başlıyor.”

Araştırmaya katılan görsel sanatlar öğretmenlerinden biri ise öğretim programını hiç incelemediğini belirtmiş ve bu durumu şöyle ifade etmiştir.

“Öğretim programını bugüne kadar hiç incelemedim. İnternette var galiba ama açıp bakmaya bugüne kadar hiç fırsatım olmadı.”

Görsel sanatlar öğretmenlerinin öğrencilere görsel sanatlar dersi ile sanatsal yaratıcılığı kazandırabilmelerine yönelik görüşleriyle ilgili bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Görsel sanatlar öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi ile sanatsal yaratıcılığı kazandırabilmelerine ilişkin görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Sanatsal yaratıcılık etkinlikleri	Canlı çizim çalışmaları	4
	Perspektif çalışmaları	2
	Akrilik boya çalışmaları	2
	Grafik ve logo çalışmaları	2
	Duvar boyama	1
	Üç boyutlu çalışmalar	1
	İmgesel çalışmalar	1
	Rölyef çalışmaları	1
Sanatsal yaratıcılığı kazandıramama	Pandemi koşulları	1
	Sanatın ihmali	1
	Okul yöneticileri	1
	Kalabalık sınıflar	1
	Öğrenciye bağlı olma	1
Kararsızlık	İmkânlarla bağlı olma	1

Tablo 4’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan görsel sanatlar öğretmenlerinden bazıları (4/20) öğrencilere sanatsal yaratıcılık becerilerini meyve veya sebzelerin ya da öğrencinin figür olarak canlı çizimlerinin yapılmasıyla; öğretmenlerden bir kısmı (2/20) oran ve orantıyı kapsayan perspektif çalışmalarıyla; akrilik boya ile yapılan çalışmalarla, grafik ve logo çalışmalarıyla kazandırdıklarını ifade etmişlerdir. Birer öğretmenin belirttiği üzere, okul duvarlarını boyama çalışmasıyla, imgesel çalışmalar yoluyla ve kâğıtları kullanarak rölyef çalışmalarıyla öğrencilere sanatsal yaratıcılığı kazandırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Dokuzuncu sınıflarda tarih dersinden yola çıkarak mağara duvarlarına çizilmiş resimlerden örnekler gösteriyorum. Daha sonra duvar boyamanın nasıl yapılacağı hakkında bilgi verip okulda belirlediğimiz duvarları boyama çalışması yaptırıyorum.”

“Dersin başında öncelikle bir sohbet havası oluşturuyorum. Sonra konuştuğumuz konularla ilgili hayal kurmalarını sağlıyorum ve devamında hayallerinden yola çıkarak logo çalışması yaptırıyorum.”

“Perspektifi öğrenen bir öğrenci bunu kullanarak çok güzel eserler ortaya koyabiliyor. Çünkü bunu bilmesi bir şeyler tasarlayabilmesinin temel bilgisini oluşturuyor.”

“Akrilik boyayla çalışma yaptırıyorum. Çünkü bu boyama türünde öğrenciler fırçanın farklı vuruş tekniklerini de bir yandan öğreniyorlar ve her bir öğrencinin farklı vuruşlarıyla oldukça yaratıcı ürünler ortaya çıkıyor.”

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

Birer öğretmenin belirttiği üzere, pandemi koşulları nedeniyle derslerin uzaktan işlenmesinden dolayı; ülkemizde sanatsal yeteneklerin keşfine önem verilmediğinden; okul yönetiminin bu derslerle ilgili olan etkin rolünden; sınıfların kalabalık olmasından ve sanatsal yaratıcılığı kazandırabilmenin tamamen öğrencilere bağlı olmasından dolayı görsel sanatlar dersinde sanatsal yaratıcılık becerilerini kazandırmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuklar ülkemizde yeterince sanata yönlendirilmiyor. Çocukların kendilerini keşfetmesine izin verilmiyor, çocuk kendini baskılıyor ve psikolojik olarak diğer derslere daha çok önem vermek zorunda hissediyor.”

“Pandemi nedeniyle doğru düzgün eğitimi bir türlü verebildik mi sanatsal yaratıcılığı kazandırılm.”

“Kalabalık bir okulda görev yapıyorum. Kırk dakika içerisinde yaklaşık kırk öğrenciye hem teorik bilgi verip hem uygulama yaptırıyorum ve ödevler de veriyorum. Ancak bana gelen dönütlerin sayısı üçü beşi geçmez. Böyle bir durumda ne kadar sanatsal yönlerini açığa çıkarabilirim ki.”

Araştırmaya katılan görsel sanatlar öğretmenlerinden biri ise sanatsal yaratıcılığı öğrencilere kazandırmaya çalışırken emin olamadığını, çünkü görsel sanatlar dersi için yaratıcılık becerileri kazandırılmasının okulun mevcut imkânlarına bağlı olarak farklılık gösterdiğini belirtmiş ve bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Okulda her türlü materyal, ortam ihtiyacınız karşılandığında siz de öğrenciye katmaya başlıyorsunuz. Ancak durum tam tersi ise yalnızca ders süresini dolduran bir öğretmenden başka bir şey olmuyorsunuz.”

Görsel sanatlar öğretmenlerinin çalıştıkları okulların atölye, araç-gereç gibi olanaklarının yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmadaki etkisine ilişkin bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Görsel sanatlar öğretmenlerinin çalıştıkları okulların atölye, araç-gereç gibi olanaklarının yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmadaki etkisine ilişkin görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Mevcut olanaklar	Boş sınıfları kullanma	3
	Yeterli donanım	2
	Yetersiz atölye ortamı	1
	Biyoloji laboratuvarı	1
Olanaklardaki yetersizlik	Resim atölyesi	11
	Şövale (boya, kağıt vs.)	2

Tablo 5’te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bazıları (3/20) okulda bulunan boş sınıflarda ders yaptıklarını, ancak bu ortamın araç-gereç açısından son derece yetersiz olduğunu; öğretmenlerden bir kısmı (2/20) okulda dersleri açısından atölye ve yeterli donanıma sahip olduklarını; öğretmenlerden biri atölyesinin olduğunu ancak içerisinde yeterli araç-gerecin olmadığını; bir öğretmen ise okulda atölye olmadığı için biyoloji laboratuvarını kullandığını ifade etmiştir. Böyle düşünen öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Okuldan yeterli destek alıyorum, çok yönlü düşündürüp çok yönlü etkinlik yaptırabiliyoruz. Örneğin geleneksel ve modern sanat çalışmaları gibi.

“Okulda atölyem var ancak bir masa ve bir taburem var. Lavabo, depo, dolap, şövale yok.”

“Okulda atölye olmadığı için biyoloji laboratuvarını atölye olarak kullanıyorum.”

Araştırmaya katılan görsel sanatlar öğretmenlerinin çoğu (11/20) çalıştıkları okullarda atölyelerinin bulunmadığını ve sınıf ortamında derslerini işlediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir kısmı (2/20) ise okullarında şövale, boya, kağıt gibi görsel sanatlar dersi için gerekli olan araç-gereçlerin bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Böyle düşünen öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

“Çalıştığım okulda atölye yok. Ders zaten 40 dakika ve yoklama, konu anlatımı derken 10-15 dakika geçiyor. Suluboya çalışması yaptığımızda çizimi, boyaması, kuruması var. Atölye olmadığından çocuk çantasına koymak zorunda kalıyor ya da yine atölye olmadığından okul lavabosundan suyu doldurmak zorunda kalıyor.”

“Ortaokulda atölye yok. Sıraların üzerinde asamblaj çalışması yapıyoruz. Kağıt dışında her türlü atık malzemelerle çocuk yaratıcılığını kullanarak tutkallarla bir tasarım yapıyor ancak bunu sınıfta yapmak zorunda. Sıralar kirleniyor, sprey, bıçak, yapıştırıcı sıralara kalıcı zarar veriyor. Bir sonraki ders için oranın toplanması lazım ama kalan süre 5-10 dakika ve yeterli olmuyor.”

“Atölye olmadığı için bazı çalışmalarını yapamıyoruz. Mozaik çalışmasında taş kullanıyoruz. Ağır olduğu için çocuklar getirip götürmekte zorlanıyor.”

“Kırsal kesimde çalıştığım için çocuklar malzeme alamıyor. Hem maddi hem de ulaşım imkânları nedeniyle alamıyorlar. Eski defterleri kullanıyorum veya ben alıyorum.”

Görsel sanatlar öğretmenlerinin yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş olan öğrencilerin diğer öğrencilere kıyasla öne çıkan özelliklerine ilişkin görüşleriyle ilgili bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Görsel sanatlar öğretmenlerinin yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş olan öğrencilerin diğer öğrencilere kıyasla öne çıkan özelliklerine ilişkin görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Öğrenci özellikleri	Akademik başarı	4
	İçe kapanıklık	3
	Bakış açısı	3
	Kendini ifade etme	2
	Duyarlılık	2
	Görsel algı	2
	Hayal gücü	2
	Soyut düşünme	1
	Meraklılık	1

Tablo 6’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan görsel sanatlar öğretmenlerinin bazıları (4/20) yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş olan öğrencilerin diğer derslerinde de akademik olarak başarılı olduklarını; öğretmenlerden bazıları (3/20) yaratıcı öğrencilerin içine kapanık bir kişilik özelliği gösterdiklerini ve yaratıcı öğrencilerin bakış açısının diğer öğrencilere kıyasla farklı olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bir kısmı (2/20) yaratıcı öğrencilerin kendini ifade etme becerilerinin iyi olduğunu; olaylara karşı duyarlılık gösterdiklerini; görsel algılarının güçlü olduğunu; hayal güçlerinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Görsel sanatlar öğretmenlerinden biri yaratıcı düşünme becerisi gelişmiş olan öğrencilerin soyut düşünebildiklerini, bir öğretmen ise meraklı bir kişilik yapısına sahip olduklarını ifade etmiştir. Böyle düşünen öğretmenlerden bazıının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Yaratıcı düşünme becerisi gelişmiş olan öğrencinin görsel algısı da güçlü oluyor ve gördüğünü çizebiliyor.”

“Akademik başarısı yüksek olan öğrenci resim dersinde de başarılı oluyor. Dersi iyi olarak sınıfta sıvırıyor. Gösterdiğimi hemen yapıyor ve becerisi daha yüksek.”

“Görsele bakışları farklı. Mesela bir banyonun mermerlerine siz bakar çıkarsınız yaratıcı çocuk çok farklı görüp farklı şeyler çıkarır.”

“Öncelikle ilk gözüme çarpan bu öğrencilerin meraklı olmaları, ayrıntı ve herşeyi gözlemleyebilme yetenekleri. Sonrasında kendilerine özgü disiplin anlayışları, ellerinden gelenin en iyisini yapma çabaları, yenilgilerden korkmayarak tekrar deneyimlemek isteme çabaları, giyinme, oturma, kalkma güzellikleri.”

“Örneğin 19 Mayıs ile ilgili bir resimde diğer öğrenci vapur, bayrak yaparken yaratıcı düşünme becerisi gelişmiş olan öğrenci konuyu daha farklı anlamlandırıyor ve çizilerine bunu yansıtıyor.”

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

Görsel sanatlar öğretmenlerinin yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş olan öğrencilerin ürünlerindeki özelliklere ilişkin görüşleriyle ilgili bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Görsel sanatlar öğretmenlerinin yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş olan öğrencilerin ürünlerindeki özelliklere ilişkin görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Ürün özellikleri	Renk kullanımı	6
	Teknik farklılıklar	5
	Gerçekçilik	3
	Yansıtıcı çizim	3
	Ayrıntılı çizimler	2
	Doğallık	1

Tablo 7'de görüldüğü gibi görsel sanatlar öğretmenlerinin bazıları (6/20) yaratıcı düşünme becerisi gelişmiş olan öğrencilerin ürünlerinde renkleri farklı biçimlerde kullanabildiklerini, uçuk ya da karışımlardan elde edilen farklı renkleri tercih edebildiklerini; öğretmenlerden bazıları (5/20) yaratıcı öğrencilerin ürünlerinde ayrıntıların ya da renk-doku uyumu gibi çizim tekniklerinin öne çıktığını; öğretmenlerden bazıları (3/20) yaratıcı öğrencilerin yaptıkları eserlerin gerçeğine çok yakın olduğunu; gördükleri her nesneyi, olayı, durumu resimlerine rahatlıkla yansıtabildiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bir kısmı ise (2/20) yaratıcı öğrencilerin eserlerindeki çizimlerin yoğun ayrıntılar içerdiğini; öğretmenlerden biri ise yaratıcı düşünme becerisi gelişmiş olan öğrencilerin ürünlerinin doğal ve abartısız bir görünüme sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu öğretmenlerden bazıının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Yaratıcı öğrenci daha güzel çiziyor ve çizerken ayrıntıları resmine yansıtıyor.”

“Yaratıcı düşünme becerisi gelişmişse bir öğrencinin renkleri daha uygun kullanıyor.”

“Örneğin doğa resmi çizerken birçok öğrenci dağ, ev, ağaç çizebilir ama yaratıcı öğrenci kumsal, deniz gibi farklı şeyler çizebilir.”

“Natürmort çalışıyoruz, örneğin yaratıcı düşünme becerisi gelişmiş olan öğrencinin çizdiği elmaya benzerken diğer öğrencilerinki daireye benziyor.”

Görsel sanatlar öğretmenlerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye ve artırmaya yönelik yer verdikleri etkinliklere ilişkin bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Görsel sanatlar öğretmenlerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye ve artırmaya yönelik yer verdikleri etkinliklere ilişkin görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Yaratıcı düşünme etkinlikleri	Hayal kurma	2
	Desen çalışmaları	2
	Model çalışması	2
	Film izleme	2
	Gözlem yapma	2
	Soyut resim	1
	Maske yapma	1
	Hikâye yorumlama	1
	Desen çalışması	1
	Renkli doku çalışması	1
	Müzikle çalışma	1
	Fotoğraf çekme	1
	Mandala	1
	Ayakkabı tasarımı	1
	Kabartma çalışmaları	1

Tablo 8’de görüldüğü gibi, görsel sanatlar öğretmenlerinin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek için yaptıkları etkinlikler birbirinden farklılık göstermektedir. Araştırmaya katılan görsel sanatlar öğretmenlerinden bir kısmı (2/20) öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek için hayal kurmalarını sağladıklarını, desen çalışmaları yaptıklarını, canlı model ile çizimler yaptıklarını, sanata ve sanatçılara yönelik filmler izlettiklerini, öğrencilere sokakta, okulda, evde gözlem ödevleri verdiklerini ifade etmişlerdir. Sadece birer öğretmenin belirttiği üzere yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek için soyut resim çalışmaları, maske yapma, hikâye okuyup yorumlama, desen çalışmaları, renkli doku çalışmaları, sanat müziği eşliğinde çalışma, fotoğraf çekme, mandala çalışması, ayakkabı tasarımı ve kâğıt üzerine kabartma çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Ezberle çizimler yaptırmıyorum, örneğin bugün 23 Nisan çizin gelin gibi. Önce gözlem yapmayı öğretiyorum. Sokakta pazarcıları gözlemleyin diye ödev veriyorum ya da durakta otobüs bekleyenleri gözlemleyin. Böylelikle imgesel zekâlarını da geliştiriyorum.”

“Kopya olmayan özgün çalışmalar yaptırmıyorum ve iki boyutlu bir çalışmayı başka bir çalışmayla birleştirmelerini sağlamaya çalışıyorum. Örneğin Ahmet Yeşil ünlü bir ressamdır ve tüm resimlerini halatlardan oluşturur ama halat kullanmaz ve hoca bunu çalışarak bulmuştur.”

“Kâğıt üzerinde kabartma çalışmaları yaptık. Un, sirke, yumurta gibi evde çok kolay hazırlanacak ve kuruyunca tutkal olacak bir tarif verdim öğrencilere. Bunu kâğıt yüzeyine sürerek farklı malzemelerle doku çalışması yaptırabiliyorum.”

“Yaşanmışlıkların çıkış noktasına gidebilmek için hikâye yorumlama çalışmaları yaptırmıyorum.”

“Geometrik şekillerden yola çıkarak soyut resimler yaptırmaya çalışıyorum. Çünkü soyut resimler yapan açısından renkleriyle çok şey ifade eder.”

Görsel sanatlar öğretmenlerinin Türkiye’de görsel sanatlar dersi ile öğrencilere yaratıcı düşünme becerilerini kazandırabilmenin önündeki engellere ilişkin görüşleriyle ilgili bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

Tablo 9. Görsel sanatlar öğretmenlerinin Türkiye’de görsel sanatlar dersi ile öğrencilere yaratıcı düşünme becerilerini kazandırabilmenin önündeki engellere ilişkin görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Yaratıcı düşünme engelleri	Sınavlar	5
	Önyargılar	4
	Ailelerin önemsememesi	4
	Yönetici yaklaşımları	2
	Okulun imkânları	2
	Ders saati	1
	İnançlar	1
	Bilgi eksikliği	1

Tablo 9’da görüldüğü gibi, Türkiye’de görsel sanatlar dersi ile yaratıcılığın kazandırılmasının önündeki engellere ilişkin olarak görsel sanatlar öğretmenlerinden bazıları (5/20) merkezi sınav sistemini; öğretmenlerden bazıları (4/20) toplumun, öğrencilerin, velilerin sanata ve görsel sanatlar dersine yönelik önyargılarını; öğrenci velilerinin bu dersi önemsememesini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir kısmı (2/20) yöneticilerin görsel sanatlar dersine yönelik olumsuz yaklaşımını; okulun atölye, araç-gereç gibi olanaklara sahip olmamasını dersin önündeki engeller olarak ifade etmişlerdir. Görsel sanatlar öğretmenlerinden biri ders saati sayısının yetersiz olmasını; başka bir öğretmen insanların sanatı dini inançlarına uygun bulmadıklarını; bir öğretmen ise hem sanat hem de görsel sanatlar dersine yönelik bilgilendirme eksikliğini engel olarak ifade etmişlerdir. Bu ifadelere sahip öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“En önemli fen, matematik, Türkçe gibi sınavda çıkan dersler görülüyor. Dersler arasında değer kategorisi oluşuyor. Eğitim sistemi bu açıdan yanlış işliyor. Öğrenciler diğer derslere boş veriyor.”

“Sanat karın doyurmuyor diye velinin bakış açısı var. Resim çizeceğine iki matematik çözün bir şey olsun diyorlar.”

“Çocuk ailesine bu dersi önemsetmiyor, çocuk resim defteri istiyor aile ise geç onu daha sonra alırsın diyor ve bir süre sonra çocuk da önemsemiyor.”

“Sanata karşı bir önyargı var bunun yıkılması lazım, kırsal kesimde bir öğrenci ailesine ben beykel bölümünde okuyacağım diyemez.”

“Atölye imkânlarının verilmemesi. Her okulda fen, bilgisayar laboratuvarı var. Fende nasıl iskelet vs. varsa bizde de atölye, tekneler, lavabo olmalı.”

“Veliler değersiz gördüğü için çocuk da değersiz görüyor. Sınava hazırlık için öğrenci yetiştiriyoruz. Pandemi döneminde veliler beni arayıp ‘Sınava hazırlanıyor, sizin derse girmese olur mu?’ diyor.”

“Okuldaki idarecilerin sanata bakış açısı farklı. Temel dersler üzerinde daha çok duruluyor. Biz kırk dakikayı dolduran öğretmen olarak görülüyoruz. Bakanlık sanatı destekliyor ama aşağı doğru inildiğinde istenmeyen bir derse dönüşüyor.”

Görsel sanatlar öğretmenlerinin öğrencilerin görsel sanatlar dersi ile yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik önerileri Tablo 10’da verilmiştir.

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

Tablo 10. Görsel sanatlar öğretmenlerinin öğrencilerin görsel sanatlar dersi ile yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik önerileri

Tema	Kodlar	Frekans
Yaratıcılığa yönelik öneriler	Bilinçlendirme çalışmaları	6
	Atölyeler kurulması	4
	Dersi sevdirmeye	2
	Gezi düzenleme	2
	Sınırsız çizimler	2
	Değerlendirme kriteri	1
	Kitap okuma	1
	Sanat kanalı	1
	Ders koşulları	1

Tablo 10’da görüldüğü gibi, görsel sanatlar dersi ile yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik görsel sanatlar öğretmenlerinden bazıları (6/20) bu dersin önemine ve faydasına yönelik velilerin bilinçlendirilmesini; öğretmenlerden bazıları (4/20) tüm okullarda atölyeler kurulmasını; öğretmenlerden bir kısmı (2/20) görsel sanatlar dersinin öncelikle öğrencilere sevdirmesini; galeri, müze gibi yerlere öğrenci gezileri düzenlenmesini ve öğrencilere sınırsız çizim özgürlüğü hakkı verilmesini önermişlerdir. Öğretmenlerden biri görsel sanatlar dersinin not ile değerlendirilmemesini, öğretmenlerden biri öğrencilere kitap okutulmasını, başka bir öğretmen TRT tarafından sanat kanalı kurulmasını, bir öğretmen ise dersin seçmeli olmaktan çıkarılmasını önermiştir. Bu öğretmenlerin görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

“Görsel sanatlar dersinde ille de iyi çizim yapabilmek gibi bir durumun olmaması gerekir. Yaratıcılık sınırsızlıkla paralel bir anlayış içerir o sebeple bir şeyin iyi olup olmadığı neye göre iyi neye göre kötü şeklinde sınırlandırılmamalıdır. Öğrenci bağımsız bir şekilde etkinlik sürecinde hiçbir kaygı gütmekten cirit atmalıdır.”

“Sanatın toplumsal faaliyetler aracılığı ile önemszenmesi sağlanarak veliler bu konuda bilinçlendirilmelidir.”

“İdareciler bu işe sessiz kalıyor. Geziler düzenlenmeli ve öğrenciler sergilere götürülmelidir.”

“Bob Ross TRT 1’de kıvrık saçlı adam olarak bilinen bir ressam ve çoğu kişi adını bilmese de onu tanıyor. TRT Müzik, TRT Spor kanalı nasıl varsa TRT Sanat kanalı da olmalı.”

“Görsel sanatlar dersi notla değerlendirilen bir ders olmaktan en yakın zamanda çıkartılmalı.”

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Görsel Sanatlar dersi öğretmenlerinin, öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine ya da engellenmesine yönelik görüşlerini incelemek amacıyla yürütülen bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Görsel sanatlar öğretmenlerinin tamamına yakını MEB’in görsel sanatlar dersiyle ilgili stratejilerini olumsuz olarak değerlendirmektedirler.
- Görsel sanatlar öğretmenlerinin çoğu görsel sanatlar dersi öğretim programını yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesi açısından uygun bulmamaktadırlar.
- Görsel sanatlar öğretmenlerinin çoğu öğrencilere sanatsal yaratıcılık becerilerini çeşitli etkinlikler yoluyla kazandırdıklarını düşünmektedirler.
- Görsel sanatlar öğretmenlerinin çoğu öğrencilere yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmada çalıştıkları okulların atölye, araç-gereç gibi olanakların etkili olduğunu belirtmişlerdir.
- Görsel sanatlar öğretmenleri, yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş olan öğrencilerin diğer öğrencilere kıyasla ürünlerinin ve çeşitli özelliklerinin farklılıklar gösterdiğini düşünmektedirler.
- Görsel sanatlar öğretmenleri, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye ve artırmaya yönelik etkinliklere yer verdiklerini belirtmektedirler.
- Görsel sanatlar öğretmenlerine göre Türkiye’de görsel sanatlar dersi ile öğrencilere yaratıcı düşünme becerilerini kazandırabilmenin önünde birtakım engeller bulunmaktadır.

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

Araştırmada, görsel sanatlar öğretmenlerinin MEB'in görsel sanatlar dersiyle ilgili stratejilerini; dersin süresinin yetersiz olması, merkezi sınavlara odaklı bir eğitim anlayışının hâkim olması, dersin okul yöneticilerinin inisiyatifine bırakılması gibi etkenlere bağlı olarak olumsuz yönde değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Görsel sanatlar hem kişisel özellikler açısından hem de yetenek alanları bakımından bireylerin kendilerini keşfedebilecekleri bir ders olarak düşünülebilir. Bu süreçte öğrenmeye ayrılan süre, araç-gereç gibi birtakım olumsuz faktörlerle karşılaşılması da muhtemeldir. Türkiye'de ortaöğretim ya da yükseköğretime geçiş düzeyinde yapılan merkezi sınavlar görsel sanatlar dersi gibi bazı derslerin okuldaki akışını da olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum ise MEB'in görsel sanatlar dersine yönelik stratejilerini daha da önemli hale getirmekte ve yetkili birimlerin atacakları her bir adım dersin amacına ulaşmasında veya ulaşmamasında etkili olabilmektedir. Çoban ve Erkuzu (2019) tarafından Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze görsel sanatlar dersine ilişkin yapılan çalışmada, resim dersine Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle 1926 ilkököl öğretim programında fazla ders saati verildiği, bu durumun sonraki yıllarda zamanla azaldığı ve derse verilen önemin de giderek azaldığı belirlenmiştir. Kayalıoğlu (2020) tarafından 1948-2019 yılları arasında birleştirilmiş sınıflı olan ve olmayan ilkökullarda görsel sanatlar ders sürelerine yönelik yapılan çalışmada 1948-1997, 1997-2012 ve 2012-2019 olmak üzere üç kategoride ders süreleri analiz edilmiştir. 1997'ye kadar birleştirilmiş sınıflı ilkökullarda dersin süresinin bağımsız sınıflı ilkökullardan daha az olduğu görülmüş ve sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasından sonra her iki okul türünün ders sürelerinde denklik sağlanmıştır. Çakmak ve Türkcan (2019) tarafından öğrenci-öğretmen-veli bağlamında ilkököl görsel sanatlar dersinin ele alındığı çalışmada katılımcılar, velilerin gelecek kaygılarının ortadan kaldırılmasına, lise ve üniversiteye giriş sınavlarında görsel sanatlar dersine yer verilmesine yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Ertürk (2013) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmenlerin görsel sanatlar dersinin uygulama çalışmalarında fiziki ortamı yeterli bulmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada görsel sanatlar öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi öğretim programını yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesi açısından uygun bulmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Tuna (2020) tarafından Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerinin görsel sanatlar ders programının karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışmada Türkiye programındaki yoğunluğun dikkat çektiği, Almanya programında ise bağımsız öğrenme becerileri geliştirme gibi yaratıcı sanatsal sürecin unsurlarının önemli olduğu belirtilmiştir. Batur'un (2010) ilköğretim birinci kademe görsel sanatlar dersi öğretim programının kazanımlar ögesini öğretmen görüşlerine göre değerlendirdiği çalışmada öğretmenlerin, kazanımların öğrencilerin yaratıcılığını geliştirici niteliği hakkında kararsız kaldıkları belirtilmiştir. Pekdağ (2011) tarafından yapılan, ilköğretim görsel sanatlar öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirildiği çalışmada, programdaki etkinliklerin sınırlayıcı olmaması gerektiği, sanatsal uygulamalara ilişkin etkinlik örneklerinin az olduğu, sokak ressamlığı ve duvar ressamlığı gibi çalışmalarla etkinliklerin çeşitlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Baltacı ve Eker (2019) ise yaptıkları çalışmada görsel sanat eğitiminin ilkököl ve ortaokul öğrencilerinin yaratıcılıklarının geliştirilmesine olumlu katkı sağladığı, öğrencilerin görsel algı kazanımlarını algılayış biçimine olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Helvacı Tüzel (2013) tarafından Türkiye ve Kanada görsel sanatlar eğitim programlarının karşılaştırıldığı çalışmada Türkiye'deki görsel sanatlar programının Kanada görsel sanatlar programına göre daha ayrıntılı olarak tasarlandığı, Kanada görsel sanatlar programında ise eleştirel düşünme ve yaratıcılık sürecinin dersin önemli bir bileşeni olarak ele alındığı, kazanım ve etkinlik örneklerinde bu beceriler üzerine odaklanıldığı belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, görsel sanatlar dersi yaratıcı düşünme becerilerinin keşfedilmesi ve geliştirilmesine yönelik program koşulları açısından en uygun olan derslerden birisidir. Başka bir deyişle görsel sanatlar dersi öğretim programının yaratıcı, özgün düşünceler üretebilen, çevresindeki ve dünyadaki olaylar karşısında duyarlık gösterebilen bireylerin yetiştirilmesine öncülük ettiği ifade edilebilir. Bu bağlamda öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebilmeleri, yorumlama ve estetik bakış açısı kazanabilmeleri gibi hedefler doğrultusunda hazırlanan bir öğretim programıyla birlikte yaratıcı düşünme becerileri geliştirilebilir ve bu beceriler nihai olarak birer özgün esere dönüştürülebilir.

Araştırmada görsel sanatlar öğretmenlerinin öğrencilere sanatsal yaratıcılık becerilerini çeşitli etkinlikler yoluyla kazandırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Başbuğ ve Başbuğ (2016) tarafından yapılan çalışmada, görsel sanatlar dersinde bireyleri daha yaratıcı düzeye getirdiği düşünülen teknolojik araç-gereçler ile defter ve kalemlerin kullanımının teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Miray (2019) görsel sanat eğitiminde mitolojik kitapların kullanımıyla ilgili yaptığı çalışmada, mitolojik kitapların kullanılmasının sınıf içerisinde yaratıcı süreci desteklediği sonucuna ulaşmıştır. Alkan (2018) tarafından yapılan çalışmada görsel sanatlarda grafik tasarım uygulamalarının, somut objeleri ve çalışmaları soyutlayarak öğrencilerin yaratıcılıklarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Kahraman'ın (2014) sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinde karşılaştıkları sorunları

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

inceleyen araştırmasında, öğretmenlerin görsel sanatlar dersini çocukların yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştirmesi açısından faydalı buldukları; boya etkinlikleri, renk çalışmaları, çizgi, leke, desen çalışmaları yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Avşar ve Soğancı (2011) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin görsel sanatlar dersinde serbest konulu ya da hayali resim çalışmaları, nesne-insan resimleri çizimi, peyzaj-baskı çalışmaları, milli bayramlar, belirli gün ve haftalar gibi farklı konularda resim çalışmaları, çeşitli kâğıtlarla üç boyutlu çalışmalar yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Açıköz ve Polat (2021) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin boyama sayfalarıyla ve serbest resim çalışmalarlarıyla etkinlikler yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Asker (2018) tarafından yapılan görsel sanatlar dersinde dijital ortamın kullanılmasıyla ilgili çalışmada ise öğretmenlerin ders esnasında etkileşimli tahtaları kullanmalarının kalıcı izli öğrenmenin gelişmesine katkı sağladığı, öğrencilerin hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını destekleyerek motivasyonlarını artırdığı görüşünde oldukları belirlenmiştir. Modern toplumların temel hedeflerinden bazılarının üretken, özgür, kendine güvenen, iletişim becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmek olduğu ifade edilebilir. Ayrıca çağdaş toplumsal yaşamın bireylerden beklenen davranışlar listesinin en başında, kendi ilgi ve yetenek alanlarına hitap etmemesi durumu söz konusu olduğunda dahi sanatın her türüne, sanatçıya gereken önemi ve saygıyı gösterebilme yetkinliğine sahip olmanın yer aldığı ileri sürülebilir. Bu açıdan görsel sanatlar dersi ile öğrencilere kültürel bir bakış açısı, gerekli olan bilgi ve beceriler her kademe düzeyine göre çeşitli faaliyetler aracılığıyla kazandırılabilir. Bunun için öğretmenlerin çok yönlü, öğrencilerin birçok duyu ve duygusuna hitap eden etkinlikler düzenlemeleri, öğretmen ve öğrenci yaratıcılığının bir harmonisini oluşturarak sanatsal yaratıcılığın açığa çıkmasına katkı sağlayabilir.

Araştırmada görsel sanatlar öğretmenlerinin çalıştıkları okulların atölye, araç-gereç gibi olanaklarının yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmalarında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görsel sanatlar dersinin özellikle uygulama boyutunda sınıflar oldukça yetersiz kalabilmektedir. Örneğin, öğrenciler sınıf ortamında guaj boya yapabilmek, özgürce kil kullanabilmek ve grup çalışmalarında bulunamazlar. Çalışmalar esnasında öğrenciler buldukları çevreyi kirletip, dağıtabilmektedirler. Ayrıca uygulamanın yapıldığı sınıfların, bir sonraki ders için (örneğin; Fen, Türkçe, Matematik vb.) temiz bırakılma kaygısı kendilerini özgür hissedememelerine neden olabilmektedir. Çalışmayı bir an önce bitirip sınıfı bir sonraki derse hazırlama endişesi çalışmanın verimini azaltabileceği gibi bazı yöntem ve tekniklerde kullanılacak araç-gereçlerin, malzemelerin sınıfta daima bulundurulması da mümkün olamamaktadır. Bu nedenle sanat öğretiminde uygulamalar, okulda bu amaç için ayrılmış ve düzenlenmiş olan bir atölyede yapılmalıdır (Buyurgan ve Buyurgan, 2012). Alaçam (2019) tarafından yapılan çalışmada görsel sanatlar öğretmenleri, ders araç gereçleri olan öğrencilerin derste etkin konumda bulunarak bir şeyler üretme gayretini içerisinde olmasının, öğretmenin dışsal motivasyonunda olumlu bir etki yaratacağını ifade etmişlerdir. Adıgüzel ve Tosmur (2010) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin, okullarda görsel sanatlar dersine yönelik uygun ortamların ve yeterli düzeyde araç-gerecin olmaması sorunlarıyla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Dilmaç (2013) görsel sanatlar dersinde materyal kullanımına ilişkin yaptığı çalışmada öğretmenlerin, ders esnasında materyal kullanırken öğrencinin gelişimsel özelliklerine uygun olmasına ve gerçek hayatta tutarlı olmasına dikkat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Atan ve Dalkıran (2008) tarafından ilköğretim okullarındaki görsel sanatlar dersi öğretmenleri ve fiziki altyapı standartlarına yönelik bir durum değerlendirmesinin yapıldığı çalışmada, kamu okullarındaki sanat odası standardı ile öğrenci başına düşen öğretmen sayısının özel okullara kıyasla yeterli olmadığı görülmüştür. Ayrıca okulların dersliklerindeki öğrenci başına düşen 1,50 m²'lik standart alanın yeterli olmadığı, okulların görsel sanatlar dersliğinin çeşitli araç ve gereçlerin kullanımına elverişli bir konumda düzenlenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Görsel sanatlar dersinde yaratıcı düşünme becerilerini açığa çıkarabilmek adına öğrencilerin uygun ve elverişli ortamlarda kendini özgür hissederek çalışmalarının önemi bu alanda yapılan çalışmaların sonuçlarında da kendini göstermektedir. Okul ortamlarında bu derse yönelik belirli standartların oluşturulması ve donanım açısından bir bütünlüğün sağlanmasının dersin hedeflerine ulaşmasında etkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca sanatın ruhuna uygun olarak hazırlanacak olan bu ortamlar kişisel becerilerini tanıyan, yeteneklerini farklı çalışmalara uyarlayabilen, bir sanatçı gözüyle yaşamı yorumlayabilen bireylerin yetişmesine de katkı sağlayabilir.

Araştırmada yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş olan öğrencilerin diğer öğrencilere kıyasla derslerde ortaya çıkardıkları ürünlerinin ve öne çıkan özelliklerinin farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş olan bireyler soyutlama, düzenleme, parçadan bütüne yönelme, parça bütün ilişkisini kavrayabilme, bütünü parçalara ayırıp basite indirgeme ilişkilerini kurabilir; ayrıntılara dikkatli, farklılıklara duyarlı ve analitik düşünme becerileri gösterebilirler. Ayrıca sanat etkinliklerinde desen ve kompozisyonda değişik öge ve renkleri kullanarak farklı bir ürün oluşturabilirler (Sevinç, 2004). Avcı'ya (2014) göre de renk görme görsel algılamının bir parçasıdır. Karip (2015) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenler görsel

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

sanatlarda üstün yetenekliliği estetik beğenisi gelişmiş, doğru algılayabilen, özgünlük, hayal gücü, yaratıcılık, farklılık, çalışkanlık gibi kavramlarla ifade etmişlerdir. Şahin ve Danışman (2017) tarafından yaratıcı kişilik özelliklerine yönelik yapılan ölçek geliştirme çalışmasında yeni şeyler denemeyi, doğaya ve sanata ilgi duymayı kapsayan ölçek maddelerine yer verilmiştir. Kaya (2015) tarafından yapılan görsel sanatlar dersinin öğrencilere özgüven kazandırmadaki etkisiyle ilgili çalışmada sanat aracılığı ile ulaşılabilecek en önemli kazanımlardan birinin, ortaya çıkardıkları ürünlerin beğenilmesiyle kendini tanıma, özgüven kazanma ve ifade edebilme yetisi olduğu belirtilmiştir. Özdemir (2007) tarafından yapılan çalışmada ise görsel sanatlar dersinde örnek gösterilerek ders işlenen öğrencilerin yaratıcılık, özgünlük hususunda daha başarılı oldukları ve kompozisyon olarak farklı çizimler oluşturdukları, yaratıcılığa dair isteklerinin daha yoğun olduğu görülmüştür. Bu bağlamda yaratıcı öğrencilerin özelliklerine yönelik olarak bu araştırmanın sonuçlarında da ortaya çıkan soyut düşünme, duyarlılık gibi birtakım özellikler dikkate alınarak görsel sanatlar dersi öğretim programında uygun etkinliklerin planlanması yoluna gidilebilir. Ayrıca öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini keşfetme ve geliştirme sürecinde farklılaştırılmış öğretime uygun olan öğrenme etkinlikleri tasarlanabilir.

Araştırma sonucunda görsel sanatlar öğretmenlerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye ve artırmaya yönelik etkinliklere yer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Eskiz, not alma, karalama gibi yöntemler görsel sanatların yaratıcılık sürecinde kâğıt üzerinde uygulamaya olanak sağlayan yöntemlerdir. Böylece yaratıcılık için bulunan çözümler sürekli bir evrime uğrayarak gelişir ve zenginleşirler. Buluşların çoğu kez birbirleriyle çelişen aykırı unsurlarının bir araya gelmesiyle de sentez yöntemi ortaya çıkmıştır. Yaratıcı insan dinleyen, okuyan, gözlemleyen bireydir. Örneğin Picasso Kübizmin doğuşunda Afrika maskelerinden esinlendiğini belirtmiştir (Çellek, 2003). Aydoğdu ve Ayanoglu (2020) tarafından okul öncesi öğretmen adaylarının sanat etkinliklerine yönelik yürütülen çalışmada, öğretmen adaylarının sanat etkinliklerinin özellikle psikomotor becerilerin, farklı bakış açısının ve yaratıcılığın gelişmesinde katkı sağladığını vurgulayarak sanat etkinliklerinde kesme-yapıştırma, boyama ve katlama-yuvarlama çalışmalarına yer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Özkan ve Girgin (2014) tarafından okul öncesi öğretmenleriyle yapılan çalışmada öğretmenlerin en fazla hayal kurdurma, kesme, yapıştırma, boyama, serbest resim gibi etkinliklere yer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uysal (2005) ilköğretimde sanat derslerinin yaratıcılığa etkisiyle ilgili çalışmada öğrencilere kopya resim çalışmaları yaptırmak yerine, “sanat yapıtı inceleme” yoluyla plastik değerler hakkında bilgi verilerek incelenen yapıtın yorumlanabileceğini belirtmiştir. Karaca (2011) görsel sanatlar dersinde kopya yönteminin; çocukların kendinden önceki dönemlerde başarılı olan ressamın resimlerini görmelerine imkân tanıyarak sanat tarihi öğretiminde, uygulama ve estetik değerlerin öğretiminde aynı zamanda sanat eleştirisinde yarar sağlanabileceğini belirtmiştir. Kacar (2010) tarafından yapılan ilköğretim okullarına yönelik seramik eğitimiyle ilgili çalışmada, okullarda seramik dersinin hem tekniği hem de ekonomikliği açısından her yaş grubundaki öğrenciye uygulanabilir olması özelliği ile sanat faaliyetlerine olan ilgiyi artırabileceği ve yaratıcılığın geliştirilmesine katkı sağlayabileceği belirtilmiştir. Sanat çalışmalarında bireyler yeteneklerini kendilerine sunulan etkinliklerle ne kadar iyi harmanlayabilirlerse, yaratıcı düşünme becerilerini daha fazla açığa çıkarıp kendilerini geliştirebilirler. Bu nedenle sanat eğitiminde ve görsel sanatlar dersinde yürütülen tüm faaliyetlerin seçilme, uygulama ve değerlendirme aşamalarının yaratıcılığı desteklemesi açısından oldukça önemli olduğu belirtilebilir. Çünkü var olan yetkinliklerin ortaya çıkmasında veya yeni bilgi, becerilerin kazanılmasında uygun ortamlar, koşullar bireyleri öğrenmeye, tasarlamaya ve üretmeye daha fazla teşvik edici bir rol üstlenebilir.

Görsel sanatlar öğretmenlerine göre Türkiye’de görsel sanatlar dersi ile öğrencilere yaratıcı düşünme becerilerini kazandırabilmenin önünde birtakım engeller bulunmaktadır. Kacar’a (2010) göre ilköğretim okullarında sınıf öğretmenleri sanat eğitimiyle ilgili yanlış ve eksik bilgilere sahip olmakla birlikte sanata, sanat eğitiminin gerekliliğine, önemine inanmamaktadırlar. Ayrıca öğretmenler matematik, fen, Türkçe gibi dersleri çok önemsemekte ve görsel sanatlar dersini gereksiz olarak değerlendirmektedirler. Kahraman (2014) görsel sanatlar dersine ilişkin sınıf öğretmenleriyle yaptığı çalışmada, öğretmenlerin kimi çalışmalarda yetersiz olduğu, dersin önemsenmediği, ailelerin ekonomik durumlarının ve ders saatinin yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Alpaslan Asiltürk (2019) tarafından Türkiye’de görsel sanatlar dersinin tarihi gelişimiyle ilgili yapılan çalışmada, görsel sanatlar eğitiminin gerekliliğinin toplum tarafından öğrenilmesi için akademisyenler, görsel sanatlar öğretmenleri ve sanatçılar başta olmak üzere pek çok kesim tarafından bilinçlendirme kampanyaları, hatta kamu spotları oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Ayaz (2020) tarafından yapılan görsel sanatlar eğitiminin yapıldığı fiziki mekânlar hakkında öğrenci görüşleriyle ilgili çalışmada atölyesi olmayan okullarda eğitim gören öğrenciler atölyenin gerekliliğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte atölyenin olmayışının dersin etkinliğini düşürebileceği belirtilmiştir. Usal (2019) tarafından bilim ve sanat merkezlerinde verilen görsel sanatlar eğitimine yönelik yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini belirlemek için yapılan çalışmada, görsel sanatlar alanında

Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.

eğitim gören çocukların üniversitelerin aynı alanlarına giriş sınavlarında ek puan almaları gerektiği önerilmiştir. Ayrıca sanat eğitiminin yalnızca kurum içinde değil şehrin uygun mekânlarına da taşınmasının doğru olacağı ileri sürülmüş ve üstün yetenekli çocukların sanatçı buluşmaları ile desteklenmesi gerektiği yönünde önerilerde bulunulmuştur. Şirin (2019) ortaokul öğrenci velilerinin görsel sanatlar dersine ilişkin görüşlerini sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzlemde değerlendirdiği çalışmasında, ailelerin görsel sanatlar dersine yönelik yaklaşımlarını sosyo-ekonomik durumları çerçevesinde değerlendirdiklerini, görsel sanatlar dersine yönelik ailelerin görüşlerinde, sosyo-ekonomik durum kadar sosyo-kültürel durumun da etkili olduğunu, ailenin görsel sanatlar dersine yaklaşımı ve öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Ayrıca ailelerin öğrenim durumları yükseldikçe görsel sanatlar alanına ve dersine yönelik bilgilerinin ve ilgilerinin arttığı da belirlenmiştir. Selalmaz (2019) tarafından beşinci sınıf öğrencilerinin görsel sanatlar dersine yönelik tutumlarında sosyo-ekonomik düzeylerinin etkisiyle ilgili yapılan çalışmada, kültürel ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin tutum puanları daha yüksek bulunmuştur. Görsel sanatlar dersinin, öğrencilerin hayal dünyalarını olabildiğince genişletip, özgün düşünceler ve tasarımlar üretebilecekleri bir ders olabilmesi, öğrenci-öğretmen-yönetici-veli gibi birçok bakış açısının ortak noktalarda birleşmesiyle mümkün olabilir. Görsel sanatlar öğretmenlerinin bakış açısından yaratıcı düşünme becerilerinin ele alındığı bu araştırmadan yola çıkılarak uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik sanatın estetik, esneklik, özgürlük gibi özellikleri dikkate alınarak aşağıdaki öneriler ileri sürülebilir:

- Araştırmada öğretmenlerin MEB'in görsel sanatlar dersine yönelik stratejilerini olumsuz olarak değerlendirdikleri görüldüğünden, öğretmenlerin bu noktada tespit ettikleri sorunları ve beklentilerini belirlemek adına MEB tarafından bütün illerde saha çalışmaları yürütülebilir.
- Öğretmenlerin görsel sanatlar dersi öğretim programını yaratıcı düşünme becerilerini kazandırma açısından yetersiz buldukları belirlendiğinden, bu konuda branş öğretmenlerinin ve öğrencilerinin görüşleri alınarak programın yeniden güncellenmesi sağlanabilir.
- Araştırmada görsel sanatlar dersinde yaratıcılık için okulların çoğunda atölyelerin ve gerekli araç-gereçlerin olmadığı tespit edildiğinden İl Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından her okul için ihtiyaç analizi çalışmaları yürütülerek MEB'in desteğiyle gerekli donanıma sahip ortamlar oluşturulabilir.
- Araştırmada Türkiye'de görsel sanatlar dersinin önünde merkezi sınavlar ve önyargılar gibi engellerin olduğu tespit edildiğinden MEB'in ve okulların iş birliğiyle sanat çalışmalarının öneminin anlaşılmasına yönelik yerel ve ulusal düzeyde farkındalık çalışmaları planlanabilir.
- Bu araştırma Kahramanmaraş ilinin üç ilçesinde görev yapmakta olan 20 görsel sanatlar öğretmeniyle nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilmiştir. Benzer bir çalışma öğrencilerin şiir, kompozisyon, deneme gibi yaratıcı düşünme becerilerini gerekli kılan Türk dili ve Edebiyatı dersi kapsamında yürütülerek yaratıcı düşünme becerilerine sahip öğrencilerin özelliklerine yönelik daha geniş kapsamlı bilgilere ulaşılabilir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, A. ve Polat, S. (2021). Sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliğe ve sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Adıgüzel, A. ve Tosmur, N. (2010). Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi öğretiminde karşılaştıkları sorunlar. *Education Sciences*, 5(4),1677-1689.
- Ağluç, L. (2013). Sanat yaratıcılık bağlamında insan ve yaratma güdüsü. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(1), 1-14.
- Alaçam, Y. (2019). Ortaöğretim görsel sanatlar dersinde öğrenciler tarafından araç gereçlerin sağlanmasının öğretmen motivasyonuna etkisi ile ilgili öğretmen görüşleri. *Kesit Akademi Dergisi*, 19, 169-176.
- Alkan, H. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin görsel sanatlar dersi uygulamalarının grafik tasarım açısından değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Altınkurt, L. (2015). Türkiye'de sanat eğitiminin gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 1-13.
- Alpaslan Asiltürk, S. (2019). *Türkiye'de görsel sanatlar dersinin tarihsel gelişimi ve paydaşların görsel sanatlar eğitimine yönelik algı ve beklentileri*. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- An, D. ve Youn, N. (2018). The inspirational power of arts on creativity. *Journal of Business Research*, 85, 467-475.
- Asker, M. (2018). *Görsel sanatlar dersinde etkileşimli tahta ve dijital sanat ortamının kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri (Denizli ili örneği)*. Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

- Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.
- Atan, U. ve Dalkıran, A. (2008). İlköğretim okullarındaki görsel sanatlar dersi öğretmenleri ve fiziki altyapı standartlarına yönelik bir durum değerlendirmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 161-184
- Avcı, S. (2014). Bilimsel renk bilgisinin resim sanatındaki yansımaları. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 11, 53-67.
- Avşar, P. ve Soğancı, İ. Ö. (2011). Sınıf öğretmeninin yürüttüğü görsel sanatlar dersine yönelik öğrenci yaklaşımları: Konya/Seydişehir örneği. *Elementary Education Online*, 10(1), 348-363.
- Ayaz, M. (2020). *Görsel sanatlar eğitiminin yapıldığı fiziki mekânlar hakkında öğrenci görüşleri*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Aydoğdu, F. ve Ayanoglu, M. (2020). Okul öncesi öğretmen adaylarının sanat etkinlikleri konusundaki görüşlerinin öğretmenlik uygulaması kapsamında incelenmesi. *Gefad/Gujgef*, 40(2), 699-726.
- Aykut, A. (2006). Günümüzde görsel sanatlar eğitiminde kullanılan yöntemler. *Erişyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 33-42.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Abi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-14.
- Baltacı, H. ve Eker, M. (2019). Türkiye'de ilk ve ortaokul öğrencilerinin yaratıcılıklarının geliştirilmesinde görsel sanatlar eğitiminin önemi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1089-1102.
- Başbuğ, F. ve Başbuğ, Z. (2016). Görsel sanatlar eğitimi üzerine notlar. *Akdeniz Sanat*, 9(18), 74-98.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Batur, M. (2010). *İlköğretim 1. kademe görsel sanatlar dersi öğretim programının kazanımlar öğesinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Berg, B. L. ve Lune H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (çev. H. Aydın). Konya: Eğitim Kitapevi Yayınları.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Brinkman, D. J. (2010). Teaching creatively and teaching for creativity. *Arts Education Policy Review*, 111(2), 48-50.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2012). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çakır, K. (2019). *Resim-ış eğitimi bilim dalı görsel sanatlar dersinde çoklu zekâ kavramının sanatta yaratıcılığa etkisi*. Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çakmak, N. ve Türkcan, B. (2019). Değişmeyen algılar, değişmeyen sorunlar: Öğrenci-öğretmen-veli bağlamında ilköğretim görsel sanatlar dersi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 768-791.
- Çellek, T. (2003). Sanat ve bilim eğitiminde yaratıcılık. *Pivolka*, 2(8), 3-11.
- Chan, D. W. ve Chan, L. (2007). Creativity and drawing abilities of chinese students in Hong Kong: Is there a connection? *New Horizons in Education*, 55(3), 77-94.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. California: Sage Publications.
- Dilmaç, O. (2010). Alan derslerinin görsel sanatlar öğretmeni adaylarının yaratıcı düşünme becerileri üzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Bahçesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(23), 79-92.
- Dilmaç, O. (2013). Görsel sanatlar dersinde öğretim materyallerinin kullanılmasına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi (Erzurum ili örneği). *International Journal of Social Science*, 6(1), 643-661.
- Dilmaç, S. ve Dilmaç, O. (2020). Görsel sanatlar dersinde yaratıcı drama yönteminin öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 15(1), 85-100.
- Eagleman, D. ve Brandt, A. (2020). *Yaratıcı tür* (çev. Z. A. Tozar). İstanbul: Bkz Yayıncılık.
- Erdoğan, M. (2019). *Görsel sanatlar eğitiminde mitolojik öykü temalı hareketli (pop up) kitapların kullanımı*. Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı, Denizli.
- Erkuzu, D. ve Çoban, A. (2019). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze görsel sanatlar dersi. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 5(2), 239-253.

- Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.
- Ertürk, M. (2013). İlköğretim II. kademe görsel sanatlar eğitimi dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 3(1), 78-94.
- Farago, F. (2017). *Sanat* (çev. Ö. Doğan). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Geçen, F. (2020). Yaratıcılık ve özel eğitimli çocukların sanat eğitimi yoluyla yaratıcılıklarının geliştirilmesi. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 5(7), 372-380.
- Gertenhaus, A. R. (2000). *Yaratıcı düşünme ve müzeler* (çev. R. Mergenci ve B. Onur). Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Glesne, C. (2013). Nitel araştırmaya giriş (çev. A. Ersoy ve P. Yalçınoglu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Guilford, J. P. (1967). Creativity: Yesterday, today, and tomorrow. *The Journal of Creative Behavior*, 1(1), 3-14.
- Helvacı Tüzel, Ş. (2013). Türkiye ve Kanada (Ontario eyaletleri) görsel sanatlar eğitimi programlarının karşılaştırılması. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6(11), 155-165.
- Hui, A. N. N., He, M. W. J. ve Ye S. S. (2015). Arts education and creativity enhancement in young children in Hong Kong. *Educational Psychology*, 35(3), 315-327.
- Indurkha, B. ve Ogawa, S. (2012). An empirical study on the mechanisms of creativity in visual arts. *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*, 34(34), 1727-1732.
- Kacar, B. (2010). *İlköğretim okullarına yönelik seramik eğitimi program önerisi*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Kahraman, A. (2014). Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 222-240.
- Kalyoncu, R. ve Liman, S. (2013). Öğretmenlerin görsel sanatlar dersi ve görsel sanatlar öğretmeni kavramlarına ilişkin metaforları. *Fine Arts*, 8(1), 115-130.
- Kapar Kuvanç, E. (2008). *Yaratıcı yazma tekniklerinin öğrencilerin Türkçe dersine ilişkin tutumlarına ve Türkçe dersindeki başarılarına etkisi*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karaca, G. (2011). Görsel sanatlar eğitiminde kopya yönteminin ilköğretim öğrencilerinin yaratıcılıklarına etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(21), 299-321.
- Karakuş, M. (2001). Eğitim ve yaratıcılık. *Eğitim ve Bilim*, 26(119), 3-7.
- Karip, F. (2015). Görsel sanatlar öğretmenlerinin görsel sanatlarda üstün yetenekli öğrencilerin eğitimine yönelik farkındalıkları ve uygulamaları (Ağrı ili örneği). *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, 3(1), 18-31.
- Kaya, B. (2015). *Görsel sanatlar dersinin öğrencilere özgüven kazandırmada etkisi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kayaloğlu, S. (2020). 1948-2019 yılları arasında birleştirilmiş sınıfı olan ve olmayan ilkokullarda görsel sanatlar dersi sürelerinin incelenmesi. *Abi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 544-594.
- Kulaksızoğlu, A. (2012). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lincoln, S. Y., ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- May, R. (2019). *Yaratma cesareti*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- MEB (2018). *Görsel sanatlar dersi öğretim programı*. (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara: MEB.
- Mercin, L. ve Alakuş, A. O. (2007). Birey ve toplum için sanat eğitiminin gerekliliği. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 14-20.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (çev. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mumford, M. D., Medeiros, K. E. ve Partlow, P. J. (2012). Creative thinking: Processes, strategies and knowledge. *Journal of Creative Behavior*, 46(1), 30-47.
- Nalinci, G. Z. (2014). Görsel sanatlar dersi öğretim programının yaratıcılık açısından değerlendirilmesi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(18), 1-18.
- Newell, A., Shaw, J. C. ve Simon, H. A. (1962). *The processes of creative thinking*. In H. E. Gruber, G. Terrell ve M. Wertheimer (Ed.), *Contemporary approaches to creative thinking*, (p. 63-119), New York: Atherton Press.

- Bahadır, S. & Berkant, H. G. (2022). Yaratıcılığı keşfediyor ya da öldürüyor muyuz? Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin bakışından bir değerlendirme. *Eğitim Yansımaları Dergisi*, 6(2), 107-129.
- Noyat, Ş., Karahan, Ç. ve Alakuş, A. (2018). Okul öncesi Montessori eğitimi yaklaşımında sanat eğitimi ve yaratıcılık. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 48-59.
- Okur, A. (2007). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine sanatçılardan gösterilen örneklerin öğrenci başarısı ve yaratıcılığın gelişmesine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ömeroğlu, E. (1988). Yapıcı ve yaratıcı nesiller yetiştirme. *Eğitim Bilim*, 67, 46-48.
- Özkan, B. ve Girgin F. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin görsel sanat etkinliği uygulamalarını değerlendirmesi. *EJOVOC (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 4(4), 79-85.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. London: Sage Publications.
- Pekdağ, G. H. (2011). *Görsel sanatlar öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Pelowski, M., Leder, H. ve Tinio, P. P. L. (2017). *Creativity in the visual arts*. https://www.researchgate.net/publication/320347536_Creativity_in_the_Visual_Arts adresinden 22.09.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Robinson, K. (2008). *Yaratıcılık: Aklın sınırlarını aşmak* (çev. N. Geyran Koldaş) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Selalmaz, Ş. (2019). *5. sınıf öğrencilerinin görsel sanatlar dersine karşı tutumlarında sosyo-ekonomik düzeylerinin etkisi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sevinç, M. (2004). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Şahin, F. ve Danışman, Ş. (2017). Yaratıcı kişilik özellikleri ölçeği: Güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 747-760.
- Şirin, B. (2019). *Ortaokul öğrenci velilerinin görsel sanatlar dersine ilişkin görüşlerinin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyde değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tolstoy (2000). *Sanat nedir?* İstanbul: Orhan Ofset.
- Torrance, E. P. (1965). Scientific views of creativity and factors affectinf its growth. *Daedalus*, 94(3), 663-681.
- Torrance, E. P. (1987). Teaching for creavity. *The Journal of creative Behavior*, 972(6), 114-143.
- Tuna, S. (2020). *Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerindeki ortaokul görsel sanatlar ders programlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Usal, Y. (2019). *Bilim ve sanat merkezlerinde verilen görsel sanatlar eğitimine yönelik yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşleri*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uysal, A. (2005). İlköğretimde verilen sanat eğitimi derslerinin yaratıcılığa etkileri. *Abi Evran Üniversitesi Karşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 41-47.
- Ülger, K. (2017). Yükseköğretim düzeyinde görsel sanatlar eğitiminin öğrencilerin yaratıcı düşünme gelişimi üzerine bir karşılaştırma ve izleme çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 359-378.
- Waadani, M. R. (2015). Teaching for creativity as human development toward self-actualization: The essence of authentic learning and optimal growth for all students. *Creative Education*, 6(7), 669-679.
- Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, E. (2007). Bilgi çağında yaratıcılığın ve yaratıcılığı yönetmenin önemi. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 12(9), 109-120.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, U. (2020). Görsel sanatlar dersi akademik başarı puanları üzerinde benlik saygısı, sanat benlik kavramı ve yaratıcılığa etkisinin incelenmesi. *Atlas Journal*, 6(26), 126-136.
- Yüksel, T. (2016) *Ortaokul 5. sınıf Türkçe derslerinde uygulanan yaratıcı yazma etkinliklerinin öğrencilerin yazmaya yönelik tutumlarına ve sözel yaratıcılıklarına etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.